

KUR'AN'DA GEÇEN *BEYT-İ MA'MUR* KAVRAMININ ANLAM ALANI

Yakup Yüksel

Sosyal Bilimler Enstitüsü/Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi/Türkiye

yyuksel@nku.edu.tr Başlıca yazarın mail adresi

Özet – Kur'an'da birçok kavram, isim, yer ve mekân ismi geçmektedir. Beyt-i ma'mur kavramı da bunlardan bir tanesidir. Beyt ve ma'mûr kelimelerinden oluşan bu terkip Kur'an'da sadece bir yerde (Tûr 52/4) geçmektedir. Bu kavram hakkında müfessirler farklı yorumlar ileri sürmüşlerdir. Amacımız tefsir kaynaklarında yer alan bu kelime hakkında ortaya çıkan görüşlerin bir arada toplu bir şekilde sunularak anlam alanını ortaya koymaktır. Bu bağlamda *Beyt-i ma'mur* hakkında ileri sürülen yorumlar arasındaki farkları gün yüzüne çıkarmakla birlikte ilgili kavramla hangi mekânın murad edilmiş olacağını tespit etmiş olacağız.

Anahtar Kelimeler – Kur'an, Âyet, *Beyt-i Ma'mur*, Tefsir.

KUR'AN'DA GEÇEN *BEYT-İ MA'MUR* KAVRAMININ ANLAM ALANI

Beyt-i ma'mur, “semada meleklerin içinde ibadette bulunduğu bir ev/yer” anlamına gelmektedir. Bu konuda müfessirlerin görüşlerine geçmeden önce ilgili âyetin metnini ve meâlini vermek faydalı olacaktır.

وَالْبَيْتِ الْمَغْمُورِ
olsun ki.”[1]

Birçok meâl kaynaklarında *beyt-i ma'mur* hiç tercüme edilmeden olduğu gibi verilmişken çok az meâlde ise ma'mur eve, meleklerin gökte tavaf ettikleri eve, Kâbe'ye, bakımlı eve yemin olsun ki tarzında tercüme edilmiştir. Bazı müfessirler tarafından ilgili kavramın tefsirinin şu şekilde yapıldığı görülmüştür: “Beyt-i ma'mur yedinci göktedir. Her gün oraya yetmiş bin melek girer ve çıkıp gittikten sonra bir daha ona geri dönmezler. Bununla ilgili Mi'rac hadisinin bir bölümünde şu bilgilere yer verilmiştir: Biz (Cebrâil ile birlikte) yedinci kat göğe vardığımızda “Gelen kimdir?” diye soruldu. “Cebrail'dir” denildi. Peki “Onunla beraber kim var?” diye soruldu. “Muhammed” cevabı verildi. “Ona peygamberlik verildi mi?” diye

soruldu “Evet” denilince “Merhaba/hoş geldin” denildi. Ben, İbrahim'in yanına vardım ona selam verdim. İbrahim bana: “Merhaba ey oğul, merhaba ey peygamber” dedi. Orada Beyt-i ma'mur önüme getirildi. Ben, Cebrâil'e onun ne olduğunu sordum. O da “Bu, Beyt-i ma'mur'dur” dedi. Bunun içinde her gün yetmiş bin melek namaz kılar. Onlar oradan çıktuktan sonra bir daha oraya dönmezler, onların oradan son çıkışları olur dedi. Bu hadiste geçen pasajdan anlaşıldığı gibi Beyt-i ma'mur yedinci kat gök sakinlerinin Kâbe'sidir. Hz. İbrahim, yeryüzündeki Kâbeyi yaptı. Yedinci kat gökte de aynen Kabe'ye tekabül eden bu Beyt-i ma'mur bulunmaktadır. Hz. Ali, Abdullah b. Abbas, İkrime, Mücahid, Katade ve İbn Zeyd'den nakledildiğine göre Beyt-i ma'mur, gökte bulunan bir mabedin adıdır.”[2]

Yine konuyla ilgili bir başka müfessir ise şöyle demiştir: “Bu yer en yüce semada, Arş'ın hemen yanında bulunan bir evdir. Onun ma'mur olmakla nitelenmesinin sebebi ise orayı tavaf eden meleklerin çokluğundan ötürüdür. Başka bir görüşe göre burası Yüce Allah'ın Mescid-i Haramı'dır. Onu tavaf eden insanlar ve orada ibadete kapananlarla orası mamurdur.” [3]

Bir başka kaynakta da konuyla ilgili şu bileğilere yer verilmiştir: “Ali, İbn Abbas ve başkaları Beyt-i ma’mur’un Ka’be hizasında semadaki bir ev olduğunu, her gün yetmiş bin meleğin orayı ziyaret ettiğini ve oradan çıkanın bir daha oraya dönemediğini söylemişlerdir. Yine Ali’nin onun altıncı semada bulunduğunu söylediği rivayet edilir. Başkaları tarafından dördüncü semada olduğu da söylenmiştir. Enes b. Malik, Malik b. Sa’saa’dan şunu nakletmiştir: Allah elçisi buyurdu ki “Ben dördüncü semaya götürüldüm. Önümüze Beyt-i ma’mur yükseltildi. Onun Kabe’nin tam hizasında olduğunu gördüm. Eğer aşağı düşecek olursa, Kabe’nin üzerine düşer. Her gün oraya yetmiş bin melek girer. Ondan çıktılar mı bir daha oraya dönmezler.” Kuşeyrî de İbn Abbas’tan onun dünya semasında olduğunu söylemiştir. Ebû Bekr el-Enbarî dedi ki: İbnü’l-Kevva, Ali’ye “Beyt-i ma’mur nedir?” diye sormuş, o da: “Arşın altında “ed-Durah” diye anılan yedi semanın da üstünde bir evdir” cevabını vermiştir. İbn Abbas’tan gelen bir rivayete göre de ed-Durah, Beyt-i ma’mur’dur. Oranın mamur olması ise oraya çokça meleklerin girip çıkmasından dolayıdır. Yine İbn Abbas’tan gelen bir rivayette onun Arşın hizasında olduğunu söylediği bilgisi mevcuttur. Sabit’in, Enes b. Malik’ten rivayetine göre de Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Bana burak getirildi...şeklindeki hadiste şu ifadeler de yer almaktadır: “Sonra yedinci semaya yükselttik. Cebrâil kapının açılmasını istedi. O kim? diye soruldu, “Cebrail” dedi. “Seninle beraber kim var?” diye soruldu, O, “Muhammed” diye cevap verdi. “Ona peygamberlik verildi mi?” diye soruldu. O da “Evet, ona peygamberlik verildi” dedi. Kapı bize açıldı. Hz. İbrahim’i sırtını Beyt-i ma’mur’a yaslanmış olarak gördüm. Bir de baktım ki oraya her gün yetmiş bin melek giriyor ve tekrar oraya geri dönmüyorlar.” Yine İbn Abbas’tan şöyle dediği rivayet edilmektedir: Göklerde ve yerlerde yüce Allah’ın on beş evi vardır, Bunların yedisi semada, yedisi yerlerde ve biri de Ka’be’dir. Bütün bu evler Ka’be’nin karşısındadırlar. Hasan-ı Basrî de “Beyt-i ma’mur, Ka’be’nin bizzat kendisidir” demiştir. el-Beytu’l-Haram insanlar tarafından imar edilen beyttir. Yüce Allah burayı her yıl altı yüz bin kişi ile imar eder. Eğer insanlar bu kadar sayıyı

tamamlayamayacak olurlarsa, Allah bu sayıyı meleklerle tamamlar. Yüce Allah’ın yeryüzünde kullar için koyduğu ilk ev odur.

Rabi b. Enes dedi ki: Beyt-i ma’mur yeryüzünde Âdem döneminde Ka’be’nin bulunduğu yerde idi. Nuh’un dönemi gelince Yüce Allah onlara haccetmelerini emrettiği halde onlar bunu kabul etmediler ve ona karşı geldiler. Su yükselince Beyt-i ma’mur kaldırıldı ve dünya semasında onun hizasına yerleştirildi. Her gün orayı yetmiş bin melek imar eder. Sura üfürüleceği vakte kadar da bir daha oraya geri dönmezler. Rebi b. Enes söze devamla şöyle demiştir: Yüce Allah İbrahim’e Beytin yerini Beyt-i ma’mur’un bulunduğu yerde gösterdi. Nitekim Allah şöyle buyurmaktadır: “(Ey Resûlüm), hatırla o zamanı ki, biz Kâbe’nin yerini İbrahim’e beyan etmiş ve ona: “-Bana hiçbir şeyi ortak koşma. Beyt’imi de tavaf edenler için, orada oturanlar, rükû ve secdeye varanlar için iyice temizle” diye vahyetmiştik”[4]

Müfessir Ebû Hayyân da konuyla ilgili şöyle demiştir: “Beyt-i ma’mur hakkında Alî, İbn Abbas ve İkrime şöyle demişlerdir: “O, semada Ka’be’ye simetrik bir şekilde/hizasında bulunan bir evdir ki ona ed-Durâh ve Darîh denir ki bu olay İsrâ hadisinde zikredilmiştir. Cibrîl şöyle demiştir: “Bu, beyt-i ma’mûr’dur ki oraya her gün yetmiş bin melek girer. Onların en sonuncuları girdikten sonra oraya bir daha dönemezler.” Mücâhid, Katâde ve İbn Zeyd şöyle demişlerdir: “Her semada bir beyt-i ma’mûr vardır. Her yer katmanında da öyledir.” İbnü’l-Kevvâ Hz. Ali’ye bunu sormuş ve o da şöyle demiştir: “Arşın altında yedinci semanın üstünde bir evdir ki ona ed-Durâh denir.” Hasan-ı Basrî, beyt-i ma’mûr’un Ka’be olduğunu söylemiştir ki Yüce Allah her sene orayı altı yüz bin melek ile mamur etmektedir. Eğer insanlar oradan eksik kalırlarsa Allah onu meleklerle tamamlamaktadır.”[5]

Bir başka kaynakta ise kavram hakkında şöyle bir değerlendirme yapılmıştır: “Âyetteki “el-beyt’ül-ma’mûr” tamlaması hakkında başlıca üç yorum vardır: 1. Semâda bulunan bir evin, bir mescidin adıdır; ilgili rivayetlerde bunun yedinci semâda, Kabe’nin izdüşümüne denk gelen bir yerde, Arş’ın hizasında bulunduğu, Durah diye de anıldığı,

meleklerin ziyaretiyle şenlendiği belirtilir. Dördüncü ve altıncı semâda veya semânın ve yerin her bir katında bir beyt-i ma'mûr bulunduğu yönünde de nakiller vardır. Yine rivayetlerde yer alan bilgilere göre her gün oraya çok sayıda melek girer, Allah'ı takdis ve tesbih ederler; çıkanlar artık asla (kıyamete kadar) oraya dönmezler. Şu var ki bu rivayetlerin âyetteki tamlamayı izah amacı taşıdığı açık değildir. 2. Kabe'nin adıdır. Bu yorumda mamur kelimesinin, “gelen gideni çok olan, ziyaretçileriyle şenlenen ve bakımlı olan yer” mânaları esas alınmıştır. Bu yorumu destekleyen bir rivayete göre Allah Teâlâ onu her yıl belirli sayıda ziyaretçi ile mamur kılar, insanların sayısı bundan eksikse meleklerle tamamlar. 3. Müminin kalbi kastedilmiştir. Kalp, kişinin Allah'ı tanınması ve O'na tam bir teslimiyet göstermesiyle mamur olur.[6]

Konuyla ilgili müfessir Mevdûdi de şöyle demiştir: “Ma'mur Ev” Hasan-ı Basri hazretlerine göre: Hac, umre ve ziyaret tavafı yapmak için bu gibi sebeplerle hiçbir zaman boş kalmayan, “Beytullah” yani “Kâbe”kastedilmektedir. Hz. Ali, İbn Abbas, İkrime, Mücahid, Katade, Dahhâk, İbn Zeyd ve diğer müfessirler bundan, Mirac sırasında peygamberimizin zikrettiği, duvarında perdelenmiş olarak Hz. İbrahim'i gördüğü mamur ev kastedilmiştir, demektedirler. Mücahid, Katâde ve İbn Zeyd demektedirler ki: “Nasıl Kâbe yeryüzündekiler için Allah'a tapanların merkezi ve dönüş yeri ise bunun gibi her gökte oradakiler için bir Kâbe vardır. Allah'a ibadet edenler için yeryüzü Kâbe'si gibi merkez ve dönüş yeri olma görevi yapmaktadır. Bunlardan bir Kâbe de duvarında perde gerilmiş olarak Peygamberimiz'in Hz. İbrahim'i gördüğü Kâbe idi. Peygamberimiz'in Hz. İbrahim ile ilgisi tabiidir. Çünkü o yeryüzü Kâbe'sinin inşacısıdır. Bu geniş bilgiler göz önüne alınınca bu ikinci tefsirin, Hasan-ı Basri hazretlerinin tefsirine ters düşmediğini hatta ikisini birleştirerek, sadece yer yüzü Kâbesi'ne yemin edilmemiş olduğuna, bu yeminin kâinatta var olan bütün Kâbelerin hepsini içine aldığını da düşünebiliriz.” [7]

Sonuç

Beyt-i ma'mur kavramı “semada meleklerin içinde ibadette bulunduğu yer” manasına gelmektedir. Kur'an'da sadece bir yerde (Tûr 52/4) geçen ve iki kelimedden oluşan Beyt-i ma'mur'un tam olarak neyi ya da hangi mekânı ifade ettiği açık değildir. Bunun mahiyetini açıklayan bir bilgi de Kur'an'da mevcut değildir. Bazı hadislerde geçen ifadelerden hareketle onun semada olduğu bilgisine yer verilmiştir. Müfessirler ilgili rivayetlerden hareketle Beyt-i ma'mur hakkında birtakım yorumlar ileri sürmüşlerdir. Ne var ki onların açıklamaları da tam bir kesinlik ifade etmemektedir. Hz. Peygamber'in Mirâc hadisesinde Beyt-i ma'mur'un kendisine gösterildiğini ve onun yedinci semada olduğunu belirten sözlerinden yola çıkan bilginler, onun yedinci semada olduğu görüşünü ileri sürmüşlerdir. Bazıları da onun en yüce semada hemen Arş'ın altında olduğunu söylemişlerdir. Başka bir görüşe göre Beyt-i ma'mur, Ka'be'nin bizzat kendisidir. Hz. Ali'ye dayandırılan bir haberde onun altıncı semada olduğunu söylediğine yer verilmiştir. Bazıları da dördüncü semada yer aldığını söylemişlerdir. Yedinci kat semanın üstünde ve Arş'ın altında yer alan ve *ed-Durah* ismiyle anılan bir yer olduğu da söylenmiştir. Her gün orayı yetmiş bin meleğin ziyaret ettiği ve oradan çıktuktan sonra kıyamete kadar bir daha oraya dönemeyeceği vurgulanmıştır. Bu bilgilere bakılırsa oranın çok uzakta ve oldukça büyük bir yer olduğu anlaşılmaktadır. Arş'ın altında değil tam hizasında olduğu bilgisi de mevcuttur. Hasan-ı Basrî, Beyt-i ma'mur'un bizzat Ka'be olduğunu söylemiştir. Her semada bir Beyt-i ma'mur olduğu fikri de bazı müfessirler tarafından ileri sürülmüştür. Bazıları da onun kalp olduğunu söylemiştir.

Netice olarak Beyt-i ma'mur'un, Allah'ın has kulları olan melekler tarafından ziyaret edilen ve içerisinde ibadet edilen kutsal bir mekân olduğu anlaşılmaktadır. Hakkında nakledilmiş olan rivayetlere bakılırsa en son semada Arş'a yakın bir yerde olması kuvvetle muhtemeldir. Zira her gün yetmiş bin meleğin orayı ziyaret etmesi ve bir daha oraya dönemeyeceğine bakılırsa bu evin çok uzak olduğuna işaret edilmiş olabilir. Yüce Allah yeryüzünde kendisi için ibadet edilecek ve kible

sayılacak bir mekân yarattığına göre semada da melekler için özel bir ibadet yeri yaratmış olması düşünülebilir. Ancak Beyt-i ma'mur'un insanın kalbi şeklinde tefsir edilmiş olması uzak bir ihtimaldir. Bütün bu söylenenler sonucunda net bir bilginin mevcut olmadığı ve Beyt-i ma'mur'un gizemini koruyan bir kavram olduğu anlaşılmış olmaktadır.

KAYNAKLAR

[1] Tûr 52/4.

[2] Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân fî te'vîli'l-Kur'an*, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-İlmiyye, 1992.

[3] Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, Dârü'l-fikr, Beyrut 1985

[4] Hac 22/26; Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li aḥkâmi'l-Kur'an*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1992

[5] Muhammed b. Yûsuf b. Ali b. Yûsuf Ebû Hayyân, *el-Baḥru'l-muḥîṭ*, thk. Mâhir Habbûş, Dârür-risâleti'l-İlmiyye, Beyrut 2010.

[6] Hayrettin Karaman ve Diğerleri, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara 2007.

[7] Ebu'l-A'la el-Mevdudî, *Tefhimu'l-Kur'an*, İstanbul: İnsan Yayınları, 1987,